

تأثیر سواد بصری بر درک زیبایی در آثار معماری

محمدجواد مهدوی نژاد* - نوشین ناگهانی**

تاریخ دریافت: ۹۰/۳/۴

تاریخ پذیرش نهایی: ۹۰/۵/۶

چکیده

قضاوت در خصوص آثار معماری به شکل‌های گوناگون صورت می‌پذیرد و اختلاف نظرهای زیادی در مقام قضاوت مشاهده می‌شود. تفاوت در اظهارنظر در خصوص زیبایی آثار معماری یکی از موضوعات بحث برانگیز در معماری معاصر ایران است. موضوعی که سبب می‌شود در بسیاری از موارد، اختلاف نظرهای قابل توجهی میان متخصصین و طراحان از یک سو، و مردم و دیگر گروه‌های بهره‌بردار از سوی دیگر به وجود آید. در این پژوهش ضمن تحلیل ادبیات تخصصی موضوع چارچوب نظری مربوط طراحی شده و براساس الگوی امتیازدهی به نمونه‌های مطلوب، آزمون مورد نظر طرح گردیده است. ۲۰ نمونه از آثار مشهور معماری معاصر ایران در دو دسته انتخاب شده‌اند. دسته اول شامل آثاری است که در منابع مکتوب، مجلات معتبر و ادبیات تخصصی از آن‌ها به عنوان آثار برگزیده یاد شده است و دسته دوم شامل آثاری است که جنبه‌های تبلیغاتی درباره آن‌ها وسیع‌تر است و بیش‌تر از شهرت عمومی برخوردارند. این دو گروه از بناها در اختیار ۳ گروه از پرسش‌شوندگان قرار گرفته است که به ترتیب عبارتند از ۲۰ نفر از اساتید معماری، ۳۰ نفر از دانشجویان کارشناسی ارشد معماری و ۵۰ نفر از دانشجویان کارشناسی ارشد که در رشته‌هایی به غیر از رشته معماری تحصیل می‌کنند. دستاوردهای پژوهش نشان‌دهنده آن است که تفاوت معناداری میان بناهای انتخاب شده از سوی هر یک از گروه‌ها قابل مشاهده می‌باشد. علاوه بر آن که مردم اقبال بیشتری نسبت به آثار عمومی و بهره‌مند از تبلیغات محیطی داشته‌اند و بناهایی که براساس طراحی معماری درک آن‌ها نیازمند سواد بصری بالاتری است از سوی مردم پایین‌تر ارزیابی شده‌است. هرچند در بسیاری از موارد نوعی اتفاق نظر نیز قابل مشاهده می‌باشد.

واژگان کلیدی: سواد بصری، درک زیبایی، معماری معاصر ایران، طراحی معماری.

مقدمه

اختلاف نظر میان معماران و مردم یک چالش قدیمی است، اما در دوران معاصر با افزایش سبک‌های مختلف معماری و تخصصی شدن حوزه‌های مختلف طراحی معماری بر اهمیت این چالش افزوده شده است. ورود رسانه نیز به عنوان عنصر مهم دوران مدرن و تأثیرگذاری آن در زندگی امروز بشر سبب شده مخاطبین گستره وسیعی از بناها را تجربه کنند. بسیاری از معماران ایده‌ها و مفاهیمی را در ذهن پروراندند که حاصل تجربه و آموخته‌های آن‌هاست و بارها توسط متخصصان مورد تقدیر و توجه قرار گرفته‌اند. ایده‌هایی که از لحاظ نظری کاملاً مطلوب و ایده‌آل بوده و طبق آموزه‌ها و پیش‌بینی‌ها باید مورد اقبال عموم واقع شوند. اما بسیاری از معماران از این نکته شکایت می‌کنند که ایده‌هایشان توسط مردم و یا مسئولین درک نشده و مورد توجه قرار نمی‌گیرد. تفاوت نگاه مسئولین ذی‌ربط، توده‌های مردم و دیگر گروه‌های تأثیرگذار با نظر معماران و طراحان موجب می‌شود، بسیاری از پروژه‌های معماری در عمل به اجرا درنیامده و یا در حین اجرا و بهره‌برداری دچار تحولات زیادی توسط بهره‌برداران گردد که ایده اصلی پروژه را به طور کلی دچار دگرگونی می‌نماید. تاکنون بحث‌های زیادی در حوزه این اختلاف نظر صورت گرفته لیکن تحقیقات مدونی به انجام نرسیده است. البته نحوه برطرف کردن یا به حداقل رساندن این تفاوت و نزدیک شدن فاصله میان طراحان و بهره‌برداران در حوزه این مقاله نبوده و باید در جایگاه خود مورد بررسی قرار گیرد. هدف از این تحقیق، تبیین تأثیر سواد بصری در احساس زیبایی در آثار معماری بوده و برای کسب این هدف لازم است، رابطه ذهن و عین در درک زیبایی آثار معماری مورد مطالعه قرار گیرد.

سؤالات تحقیق

- ۱- آیا دانش و آگاهی افراد بر درک آن‌ها از زیبایی معمارانه تأثیر می‌گذارد؟
- ۲- آیا میزان برخورداری افراد از سواد بصری و آشنایی ایشان با دانش معماری بر انتخاب آن‌ها از آثار معماری موثر است؟ این تأثیر چگونه قابل تفسیر خواهد بود؟

روش تحقیق

روش تحقیق مورد پژوهی با استفاده از راهکارهای ترکیبی (Groat & Wang, 2010) و مطالعات میدانی و کتابخانه‌ای بوده و رویکرد آن تحلیل نظریه‌های موجود و ساخت نظریه‌ای جدید است. برای بررسی این سؤالات طی تحلیل ادبیات تخصصی موضوع به بررسی دو نظریه غالب فرمالیسم و تلفیق‌گرایی در زمینه درک زیبایی پرداخته شده و ویژگی‌های هر یک از این دو نظریه بیان می‌گردد تا بتوان با استفاده از مقایسه آن‌ها عوامل مؤثر بر درک زیبایی در مخاطب را شناسایی کرد. پس از آن، آزمونی عملی برای بررسی تأثیر سواد بصری بر احساس زیبایی طراحی شده که براساس آن بتوان تفاوت میان گزینش افراد با میزان سواد بصری متفاوت را مشخص نمود. بر این اساس پرسشنامه‌ای شامل بناهای انتخاب شده به شکلی هدفمند در اختیار گروه‌های پرسش‌شونده با سواد بصری متفاوت گذاشته شده تا براساس الگوی امتیازدهی به بناها بتوان این تفاوت‌ها را کمی نموده و با توصیف و تحلیل داده‌های کمی، علل و ریشه‌های اختلاف نظر میان این گروه‌ها را مشخص کرد.

۱. ادراک زیبایی و دانش ذهنی

زیبایی مفهومی است که در طول دوره‌های گوناگون تلاش‌های زیادی در جهت تعریف آن صورت گرفته اما به نظر می‌رسد ارائه تعریفی مطلق از زیبایی ممکن نیست. در زبان سغدی واژه "کرشن" نه تنها به معنی زیبایی بوده بلکه در خود معنای فرم و شکل را نیز دارد. استیتیکوس^۲ نیز که بازتاب عناصر زیبای جهان در نزد یونانیان است، به احساس خشنودی پدید آمده در اثر دیدن آثار هنری نیز اطلاق می‌شود (Ayvazian, 2003). نیاز به احساس زیبایی در زمره والاترین نیازهای بشری است. از دیدگاه استاد مطهری حس زیبایی که به دو عنوان زیبایی دوستی و زیباآفرینی از آن یاد می‌شود، جزء فطریات اولیه انسان و یکی از وجوه تمایز او با حیوانات است (Tahbaz, 1382, cited by Motahari). "این که بشر از اولین روزهای خلقت برای زیباسازی محیط زندگی‌اش در تلاش بوده ثابت می‌کند نیاز به زیبایی به عنوان جزئی از فرهنگ، مشخص و قطعی است" (Grutter, 2006). در زمینه احساس و ادراک زیبایی دو نظریه عمده وجود دارد، نظریه اول درک زیبایی را تنها بر اساس ویژگی‌های فرمی اثر دانسته و نظریه دوم قائل به وجود محتوا و مفهومی در پشت هر اثر هنری است که در درک زیبایی از آن اثر مؤثر واقع می‌شود.

۱-۱- زیبایی به عنوان درک فرم

ریشه این نظریه به ادبیات و فرمالیست‌های روسی بازمی‌گردد. در نیمه نخست سده بیستم، تحلیل استوار بر شکل و فرم به تدریج شکل گرفت که سردمداران آن فرمالیست‌های روسی بودند (Ahmadi, 2004). این گروه به دنبال اثبات این نظریه بودند که هر اثر ادبی باید بدون توجه به تحلیل‌های تاریخی، روانشناسی و اجتماعی خود اثر بررسی گردد (نمودار ۱). در حقیقت "فرمالیست‌ها لذت حاصل از زیبایی را فراتر از خیر، شر، آرمان و یا حتی تعریف

می‌شناسند" (Mahdavinejad, 2005) و معتقدند قضاوت اولیه مخاطبین از زیبایی بر مبنای احساس آن‌ها بوده و عوامل غیرادراکی از جمله تاریخ و فرهنگ و تجربه فقط در مرحله بعد به احساس زیبایی مخاطب کمک می‌کند. از دیدگاه کلایو بل^۲ که از سردمداران نظریه فرمالیسم در هنرهای بصری است؛ تجربه زیبایی شناختی تنها توسط ویژگی‌های فرمی اثر هنری برانگیخته می‌شود (Molavi, 2004). پس اثر هنری برای کامل بودن باید به وسیله ویژگی‌های فرمی خود و نه عامل دیگری از بیرون- مانند مفهوم ایده- احساس زیبایی مخاطبین را برانگیزد.

نمودار ۱: مهم‌ترین نظریه‌ها فرمالیست‌ها

تجربه زیبایی شناختی توسط جنبه‌های فرمال اثر برانگیخته می‌شود.	اهم نظریه‌های فرمالیست‌ها
زمینه اثر و شرایط تاریخی و اجتماعی آن در درک زیبایی موثر نیست.	
تمایز هنرمندان به دلیل تکنیک یا ویژگی‌های فرمی بیان تجربه است.	
قضاوت اولیه درباره زیبایی بر مبنای حسیات مخاطب است.	

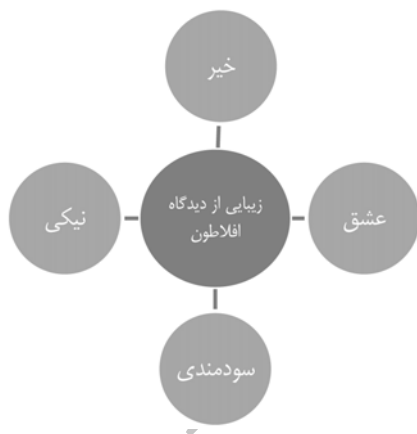
ساختارگرایی و بیان‌گری شکل تکامل یافته جنبش فرمالیسم در معماری است. بنابراین طبق این نظریه مخاطب در برخورد با اثر معماری نیازی به دانستن هیچ‌گونه اطلاعاتی در زمینه اثر نداشته و زیبایی که او از اثر درک می‌کند، ارتباطی با اهداف (خیر یا شر) هنرمند آفریننده ندارد. تنها فرم و شکل اثر حس زیبایی شناسانه او را تحریک کرده و تفاوتی میان فردی که دانشی پیرامون اثر هنری دارد و فردی که هیچ پیشینه‌ای در ارتباط با اثر ندارد، وجود ندارد.

۲-۱- زیبایی و محتوا

دیدگاه دوم در زمینه احساس و ادراک زیبایی، مربوط به دسته‌ای از نظریه‌پردازان است که معتقدند محتوای هر اثر هنری نقش مهمی در ادراک زیبایی آن اثر دارد. البته به نظر می‌رسد این دیدگاه پیشینه‌ای طولانی در تاریخ زیبایی شناسی دارد. در مکالمه‌های افلاطون بارها زیبایی، عشق، نیکی و درست انجام دادن کار، مترادف یکدیگر به کار برده شده‌اند (نمودار ۲). از نظر او تقارن، تناسب و غیره، خود زیبایی نبوده و زاده زیبایی‌اند. «زیبایی چیزی است در خویشتن و برای خویشتن که همواره همان می‌ماند و هرگز دگرگونی نمی‌پذیرد و همه چیزهای زیبا فقط بدان سبب که بهره‌ای از او دارند زیبا هستند» (Ahmadi, 2004). افلاطون معتقد بود که در پشت هر شیء، هر جاندار و بی‌جان و هر ساخته انسانی اعم از اثر هنری و غیرهنری و پشت هر مفهوم چیزی ناب‌تر و اصیل‌تر وجود دارد. از دیدگاه او، فرم و محتوا یکی است و فرم یا ایده هرچیز، دربردارنده محتوای آن نیز بوده است (Rahil Qavami, 2007). بنابراین از دیدگاه افلاطون، زیبایی دارای مفهومی همچون خیر و نیکی است و محتوای هر اثر هنری - که فرم آن نشان‌دهنده آن محتوا نیز هست- زیبا بودن یا نبودن آن را مشخص می‌کند.

گروه دوم از نظریه پردازان، نقطه مقابل فرمالیست‌ها بوده و به تلفیق‌گرایان مشهورند. این گروه، از حضور دانش و آگاهی در درک زیبایی طرفداری می‌کنند و معتقدند، ادراک زیبایی با عواملی چون فرهنگ، زمینه علمی و شرایط شخصیتی تلفیق شده و به‌طور همزمان درکی کلی از زیبایی به دست می‌دهد (Molavi, 2004) (نمودار ۳). بنابراین پشت هر اثر هنری محتوایی وجود دارد که سبب آفریده شدن فرم مربوط به آن شده است و این محتوا برای درک زیبایی مهم تلقی می‌گردد. برای درک زیبایی آن توسط مخاطب، داشتن درک حداقلی از محتوا، ضروری بوده و در نتیجه میزان ادراک زیبایی بستگی به توانایی مخاطب در درک محتوای اثر دارد.

نمودار ۲: زیبایی از دیدگاه افلاطون

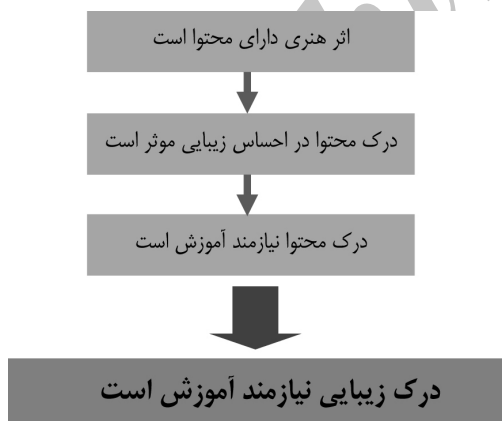
نمودار ۳: مهم‌ترین نظریه‌های تلفیق‌گرایان

دانش و آگاهی در درک زیبایی موثرند.	مهم‌ترین نظریه‌های تلفیق‌گرایان
فرهنگ و زمینه و شرایط شخصیتی باهم سبب درک زیبایی می‌شوند.	
آشنایی با مناظر عملی برای احساس زیبایی است.	
محتوای اثر هنری در درک زیبایی آن موثر است	

۳-۱- رابطه ذهن و عین

محتوای هر اثر هنری، به عنوان مؤلفه‌ای مهم در برخورد مخاطب با اثر معماری، نیاز به رونمایی دارد تا زیبایی‌های اثر خود را به مخاطب نشان دهد. اما آیا افراد متفاوت در برخورد با یک اثر هنری یا معماری دریافت یکسانی از محتوای آن دارند؟ یورگ گروتز^۴ (2006) معتقد است، ادراک انسان تنها نتیجه دریافت و تجزیه و تحلیل ارگان‌های حسی نیست، بلکه سه عامل وضع روحی انسان در لحظه ادراک، خلق و خوی شخص و عوامل موروثی و زمینه اجتماعی- روانی در این فرآیند نقش اساسی دارند (نمودار ۴). دانستن زمینه تاریخی و علل وجودی ساختمان، قدمت اثر به عنوان نماد جاودانگی و مدل فرهنگی حاکم بر جامعه، در کنار بافت شخصیتی افراد بر احساس زیبایی از یک اثر تأثیر می‌گذارد (Grutter, 2006). پس آموزش می‌تواند در افزایش ادراک زیبایی دخالت داشته و این احساس را تکامل بخشد؛ به طور مثال، لذتی که یک موسیقی‌دان از موسیقی می‌برد، بسیار بیشتر و غنی‌تر از لذت افراد عادی است (Tahbaz, 2003-2004) و یا کسی که حافظ و شعر او را می‌شناسد، بسیار بیشتر از کسی که ادبیات نمی‌داند، از شعر حافظ لذت می‌برد. بنابراین می‌توان به این نتیجه رسید که زیبایی، داری مفهوم و محتوا است و تنها فرم ظاهری یک اثر، نمایش‌گر زیبایی آن نیست. این محتوا در احساس زیبایی مؤثر است، در نتیجه هر چه محتوای اثر هنری غنی‌تر باشد، اثر زیباتر به نظر خواهد رسید. به نظر می‌رسد که در برخورد با اثر معماری، باید میان افراد برخوردار از سواد بصری و افرادی که از دانش معماری و سواد بصری بهره‌ای ندارند، تفاوتی در میزان درک زیبایی وجود داشته باشد (نمودار ۴).

نمودار ۵: رابطه میان سواد بصری و احساس زیبایی

نمودار ۴: عوامل موثر در ادراک انسان از دیدگاه گروتز

وضع روحی انسان در لحظه ادراک	عوامل موثر در ادراک انسان
خلق و خوی شخص و عوامل موروثی	
زمینه اجتماعی و روانی	

۲. تجزیه و تحلیل نمونه‌ها

برای درک کیفیت آثار و تشخیص مفهوم زیبایی در آن‌ها ۱۰۰ نفر به عنوان جامعه آماری انتخاب شده که ۲۰ نفر از آنها از میان اساتید رشته معماری (گروه اول)، ۳۰ نفر از دانشجویان کارشناسی ارشد معماری (گروه دوم) و ۵۰ نفر از پرسش‌شوندگان از دارندگان تحصیلات غیرمعماری با حداقل درجه کارشناسی ارشد (گروه سوم) انتخاب شده‌اند. گروه اساتید معماری از بالاترین سواد بصری برخوردار بوده و گروه دانشجویان کارشناسی ارشد معماری در درجه دوم سواد بصری قرار می‌گیرند. گروه سوم که از میان دانشجویان کارشناسی ارشد غیرمعماری انتخاب شده‌اند، علی‌رغم برخورداری از تحصیلات عالی، میزان سواد بصری دو گروه اول و دوم را -که طی آموزش و تجربه به‌دست آمده- ندارند. بنابراین با انتخاب این جوامع آماری می‌توان تأثیر میزان سواد بصری را در پاسخ‌ها مشاهده نمود.

۲-۱- انتخاب نمونه‌ها

نمونه‌های انتخابی، جهت دریافت نظر مخاطبان و تهیه پرسشنامه به صورت تصادفی از میان آثار معماری معاصر ایران، در دو گروه انتخاب شده‌اند. ۱۰ نمونه اول شامل بناهایی است که توسط گروه‌های تخصصی مانند جامعه مهندسين مشاور، مجله معمار و ديگر نهادهای تخصصی مورد تقدیر قرار گرفته‌اند (جدول ۱)، این گروه از بناها به دلیل ارزش‌های معمارانه بارها توسط گروه‌های مختلف معماران مورد توجه قرار گرفته و به عنوان نمونه‌های موفق معماری معرفی شده‌اند. اهمیت و ارزش معماری این بناها که در مجلات تخصصی به دفعات مورد تحلیل و بررسی قرار گرفته است، سبب شاخص شدن آن‌ها میان متخصصین، اساتید و دانشجویان معماری شده است.

جدول ۱: نمونه بناهای انتخاب شده در گروه اول به همراه اهمیت معماری آنها

اهمیت معماری	ده نمونه اول			ردیف
	نام اثر	نام معمار	تاریخ	
نوآوری در طراحی گنبد، استفاده از مصالح سنتی	مسجد الغدير، تهران	جهانگیر مظلومی	۵۵-۵۶	۱
به‌کارگیری مصالح بومی و نوآوری در طراحی گنبد	سالن اجلاس سران	یحیی فیوضی	۷۶	۲
استفاده از خلوص حجمی و اصول مدرن	مجمع دوم محابراتی تهران	مشاوران آنک	۶۸-۷۳	۳
ترکیب مصالح و سادگی و بی‌آلایشی	آمفی تئاتر انستیتو پاستور	علی‌اکبر صارمی	۶۷	۴
برداشت فرم‌گرا از فرم یخچال	مجموعه رفسنجان	هادی میرمیران	۷۳-۸۰	۵
معماری متفاوت، توجه به اصول معماری معناگرا	شهر کتاب آرژانتین	فرهاد احمدی	۸۰	۶
توجه به مفاهیم معماری سنتی با بیان معماری‌های تک	مرکز فرشچیان اصفهان	فرهاد احمدی	۶۰	۷
برداشت مفهومی از معماری سنتی	کانون وکلای دادگستری	هادی میرمیران	۷۴-۸۰	۸
استفاده از مصالح سنتی به همراه ترکیب حجم	شهر کتاب دماوند	مهرداد گل‌محمدی	۷۲-۷۸	۹
بهره‌گیری از مفاهیم معماری سنتی (مانند انعکاس) و توجه به اصول انسجام طرح (تقارن و تعادل)	خانه دزاشیب	فرامرز شریفی	۷۷-۷۸	۱۰

جدول ۲: نمونه بناهای انتخاب شده در گروه دوم بهره‌مند از شهرت عمومی

اهمیت معماری	ده نمونه دوم			ردیف
	نام اثر	نام معمار	تاریخ	
برج گلدیس	فرزاد دلیری	۷۷-۷۸	۱۱	
بیمارستان میلاد	شرکت خانه‌سازی ایران	۶۸-۷۷	۱۲	
برج اداری نوآور ونک	حسین شیخ زین‌الدین	۸۴	۱۳	
برج بخارست (آرمیتا)	بهرروز احمدی	۷۷	۱۴	
ساختمان OCE	بیژن شافعی	۷۷	۱۵	
ساختمان اداری فرشته	فرهاد احمدی	۸۰	۱۶	
فرهنگسرای خاوران	دفتر فنی فرهنگسرای خاوران	۷۵	۱۷	
مسجد امام صادق	حمید برومند صالح	۸۴-۸۶	۱۸	
مجمع پایتخت	فرزاد دلیری	۷۲	۱۹	
ساختمان مجلس جدید	مهندسان مشاور پلمیر	۷۵-۸۱	۲۰	

گروه دوم که شامل ۱۰ نمونه از بناهایی است که در معماری معاصر ایران مشهورند، به عنوان بناهایی انتخاب شده‌اند که با اینکه در مجلات تخصصی از آن‌ها یاد شده است، لیکن جوایز ارزشمندی تاکنون به آن‌ها اختصاص نیافته و بیشتر از شهرت عمومی میان مردم برخوردارند. این آثار، به دلیل بهره‌مندی از تبلیغات محیطی نزد مردم آشناترند (جدول ۲).

۲-۲- پرسشنامه و برنامه پژوهش

جدول ۳: نمونه پرسشنامه

ردیف	نام بنا	تصویر	ردیف	نام بنا	تصویر
۱	مسجد الغدير، تهران		۱۱	برج گلدیس	
۲	سالن اجلاس سران		۱۲	بیمارستان میلاد	
۳	مجتمع دوم مخابراتی تهران		۱۳	برج اداری نوآور ونک	
۴	آمفی تئاتر انستیتو پاستور		۱۴	برج بخارست (آرمیتا)	
۵	مجموعه رفسنجان		۱۵	ساختمان OCE	
۶	شهر کتاب آرژانتین		۱۶	ساختمان اداری فرشته	
۷	مرکز فرشچیان اصفهان		۱۷	فرهنگسرای خاوران	
۸	کانون وکلای دادگستری		۱۸	مسجد امام صادق	
۹	شهر کتاب دماوند		۱۹	مجتمع پایتخت	
۱۰	خانه دزاشیب		۲۰	ساختمان مجلس جدید	

یک پرسشنامه، شامل نام و تصویر بیست اثر معماری، متشکل از ۱۰ نمونه از گروه اول و ۱۰ نمونه از گروه دوم در اختیار هر یک از پرسش‌شوندگان قرار گرفته است. از ایشان خواسته شده بین نمرات ۱ تا ۲۰، نمره‌ای را به عنوان نمره زیبایی به هر یک از بناها اختصاص دهند. سپس نمره‌ها گردآوری شده، و جمع نمره‌های داده شده به هر بنا، توسط هر گروه از پرسش‌شوندگان در جدولی تنظیم شده و اولویت‌بندی بناها براساس انتخاب هر گروه مشخص می‌گردد و براساس آن داده‌ها تحلیل و توصیف می‌شوند.

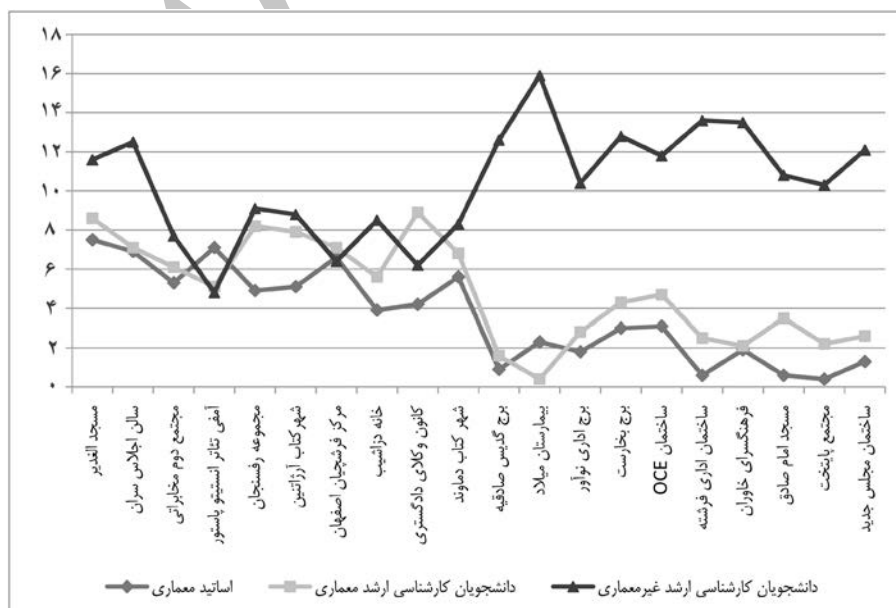
جدول ۴: میانگین نمرات داده شده به هر بنا

ردیف	نام بنا	نمره		
		گروه ۱	گروه ۲	گروه ۳
۱	مسجد الغدير، تهران	۷,۵	۸,۶	۱۱,۶
۲	سالن اجلاس سران	۶,۹	۷,۱	۱۲,۵
۳	مجتمع دوم مخابراتی تهران	۵,۳	۶,۱	۷,۷
۴	آمفی تئاتر انستیتو پاستور	۷,۱	۵,۱	۴,۸
۵	مجموعه رفسنجان	۴,۹	۸,۲	۹,۱
۶	شهر کتاب آرژانتین	۵,۱	۷,۹	۸,۸
۷	مرکز فرشچیان اصفهان	۶,۶	۷,۱	۶,۴
۸	دزاشیب	۳,۹	۵,۶	۸,۵
۹	کانون وکلای دادگستری	۴,۲	۸,۹	۶,۲
۱۰	شهر کتاب دماوند	۵,۶	۶,۸	۸,۳
۱۱	برج گلدیس	۰,۹	۱,۶	۱۲,۶
۱۲	بیمارستان میلاد	۲,۳	۰,۴	۱۵,۹
۱۳	برج اداری نوآور ونک	۱,۸	۲,۸	۱۰,۴
۱۴	برج بخارست (آرمیتا)	۳,۰	۴,۳	۱۲,۸
۱۵	ساختمان OCE	۳,۱	۴,۷	۱۱,۸
۱۶	ساختمان اداری فرشته	۰,۶	۲,۵	۱۳,۶
۱۷	فرهنگسرای خاوران	۱,۹	۲,۱	۱۳,۵
۱۸	مسجد امام صادق	۰,۶	۳,۵	۱۰,۸
۱۹	مجتمع پایتخت	۰,۴	۲,۲	۱۰,۳
۲۰	ساختمان مجلس جدید	۱,۳	۲,۶	۱۲,۱

۳. توصیف داده‌ها

با در نظر گرفتن میانگین نمرات داده شده به بناها، مشاهده می‌گردد میانگین نمرات داده شده توسط دانشجویان کارشناسی ارشد غیرمعماری، به‌طور قابل توجهی از نمرات داده شده توسط اساتید و دانشجویان معماری بیشتر است. در این میان نمرات داده شده توسط دانشجویان معماری نیز با اختلافی از نمرات داده شده توسط اساتید بیشتر است. بیشترین نمره داده شده توسط اساتید، دانشجویان معماری و دانشجویان غیر معماری به ترتیب ۸/۵، ۷/۵ و ۱۵/۹ و مربوط به مسجد الغدير (تصویر ۳)، کانون وکلای دادگستری و بیمارستان میلاد است (جدول ۳). نمودار مربوط به میانگین نمرات داده شده به بناها (نمودار ۶)، نیز نشان می‌دهد کم‌ترین نمرات داده شده توسط گروه دانشجویان کارشناسی ارشد غیرمعماری تقریباً برابر با بیشترین نمرات داده شده توسط گروه اساتید و دانشجویان معماری است. طبق همین نمودار، نمرات داده شده توسط دانشجویان معماری به‌طور نسبی بیشتر از اساتید معماری است. نمرات داده شده توسط دانشجویان و اساتید معماری نمرات زیر ۱۰ هستند درحالی که نمرات دانشجویان غیر معماری از نمره ۵ به بناها کمتر نشده است.

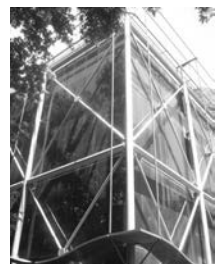
نمودار ۶: میانگین نمرات داده شده به هر بنا

تصویر ۱: مجتمع پایتخت، گروه دوم

تصویر ۲: ساختمان اداری فرشته، از گروه دوم

همان‌طور که در جدول اولویت‌بندی بناها (جدول ۵) مشاهده می‌شود، ۱۰۰ درصد ۱۰ انتخاب برتر دانشجویان و اساتید معماری از بناهای گروه اول است که توسط گروه‌های تخصصی مانند جامعه مهندسی مشاور، مجله معمار و دیگر نهادهای تخصصی مورد تقدیر قرار گرفته‌اند. این در حالی است که ۲۰ درصد ۱۰ انتخاب برتر دانشجویان غیرمعماری از بناهای گروه اول است. اولویت‌بندی بناها از لحاظ زیبایی از دیدگاه دانشجویان معماری و اساتید اندکی متفاوت است.

جدول ۵: اولویت‌بندی بناها توسط پرسش شونده‌گان

ردیف	اساتید معماری	دانشجویان کارشناسی ارشد معماری	دانشجویان کارشناسی ارشد غیرمعماری
۱	مسجد الغدیر، تهران	کانون وکلای دادگستری	بیمارستان میلاد
۲	آمفی تئاتر انستیتو پاستور	مسجد الغدیر، تهران	ساختمان اداری فرشته
۳	سالن اجلاس سران	مجموعه رفسنجان	فرهنگسرای خاوران
۴	مرکز فرشچیان اصفهان	شهر کتاب آرژانتین	برج بخارست (آرمیتا)
۵	شهر کتاب دماوند	مرکز فرشچیان اصفهان	برج گلдіس
۶	مجتمع دوم مخابراتی تهران	سالن اجلاس سران	ساختمان مجلس جدید
۷	شهر کتاب آرژانتین	شهر کتاب دماوند	سالن اجلاس سران
۸	مجموعه رفسنجان	مجتمع دوم مخابراتی تهران	ساختمان OCE
۹	کانون وکلای دادگستری	خانه دزاشیب	مسجد الغدیر، تهران
۱۰	خانه دزاشیب	آمفی تئاتر انستیتو پاستور	مسجد امام صادق
۱۱	ساختمان OCE	ساختمان OCE	برج اداری نوآور ونک
۱۲	برج بخارست (آرمیتا)	برج بخارست (آرمیتا)	مجتمع پایتخت
۱۳	بیمارستان میلاد	مسجد امام صادق	مجموعه رفسنجان
۱۴	فرهنگسرای خاوران	بیمارستان میلاد	شهر کتاب آرژانتین
۱۵	برج اداری نوآور ونک	برج اداری نوآور ونک	خانه دزاشیب
۱۶	ساختمان مجلس جدید	ساختمان مجلس جدید	شهر کتاب دماوند
۱۷	برج گلдіس	ساختمان اداری فرشته	مجتمع دوم مخابراتی تهران
۱۸	ساختمان اداری فرشته	مجتمع پایتخت	مرکز فرشچیان اصفهان
۱۹	مسجد امام صادق	فرهنگسرای خاوران	کانون وکلای دادگستری
۲۰	مجتمع پایتخت	برج گلдіس	آمفی تئاتر انستیتو پاستور

تصویر ۳: مسجد الغدیر، از گروه اول

تصویر ۴: شهر کتاب دماوند، از گروه اول

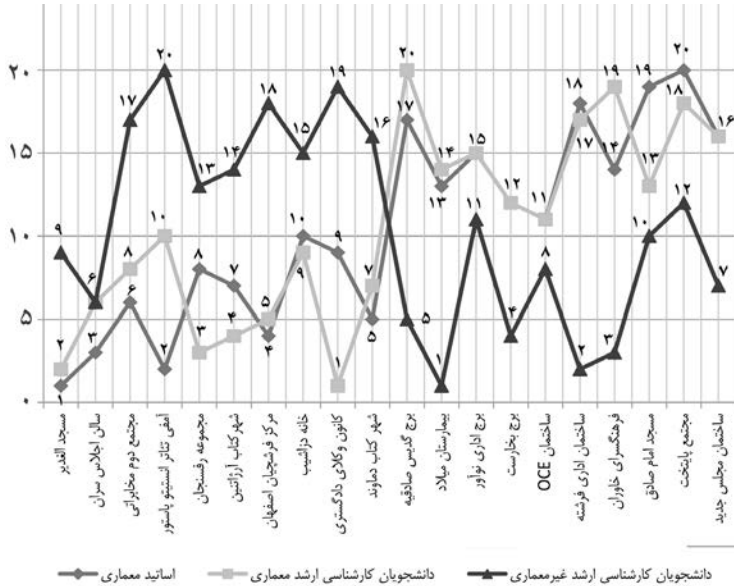

□ ده نمونه اول □ ده نمونه دوم

با توجه به نمودارهای ترتیب انتخاب بناها توسط گروه‌ها (نمودار ۷)، مشاهده می‌شود که دو گروه اساتید و دانشجویان معماری در بخش اولویت‌بندی ده بنای اول، بیشتر از ده بنای دوم اختلاف نظر دارند. بناهای مورد اختلاف این دو گروه ۵ پله و یا بیشتر با هم اختلاف دارند؛ برای مثال در حالی که آمفی تئاتر انستیتو پاستور در اولویت بندی اساتید معماری در سکوی دوم است، از دیدگاه دانشجویان انتخاب دهم است (۸ پله)، دیگر بناهایی که اساتید و دانشجویان معماری بیش از ۵ پله در اولویت بندی آن‌ها با یکدیگر اختلاف دارند شامل مجموعه ورزشی رفسنجان (۵ پله) و کانون وکلای دادگستری (۸ پله) در ده بنای اول و مسجد امام صادق (تصویر ۶) و فرهنگسرای خاوران (۵ پله) در ده بنای دوم است. به عبارت دیگر در ۷۵ درصد موارد این دو گروه در اولویت دادن به بناها کمتر از ۵ پله با هم اختلاف دارند. اما گروه سوم، اختلافات فاحشی با دو گروه اول و دوم دارند به طوری که نمودار اولویت‌بندی ۱۰ بنای اول آن‌ها، تقریباً عکس انتخاب دو گروه دیگر است. در ۸۰ درصد بناهای اولویت بندی شده توسط دانشجویان غیرمعماری، بیش از ۵ پله اختلاف نظر در رده‌بندی بناها با دانشجویان معماری دیده می‌شود به عنوان مثال بیمارستان میلاد توسط گروه سوم به عنوان انتخاب اول برگزیده شده و از سوی گروه دانشجویان معماری انتخاب چهاردهم است. گروه سوم همچنین در ۸۵ درصد بناها با گزینش‌های

گروه اساتید معماری نیز بیش از ۵ پله اختلاف نظر دارند. موارد کمتر از ۵ پله اختلاف بین گروه سوم و دو گروه اول و دوم، شامل سالن اجلاس سران، مسجد امام صادق (تصاویر ۵ و ۶)، برج اداری نوآور ونک و ساختمان OEC است.

نمودار ۷: اولویت بندی بناها توسط پرسش شوندگان

تصویر ۵: سالن اجلاس سران، گروه اول

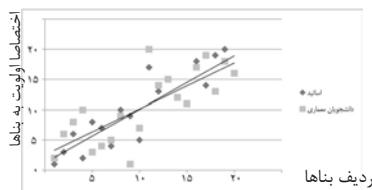
تصویر ۶: مسجد امام صادق (ع)، از گروه دوم

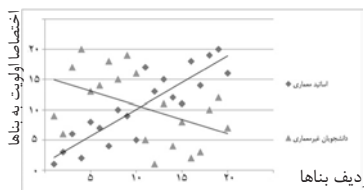
جدول ۶: جدول همبستگی پرسش شوندگان

همبستگی روایی	اساتید معماری	دانشجویان کارشناسی ارشد معماری	دانشجویان کارشناسی ارشد غیرمعماری
اساتید معماری	۱	۰/۸۱	-۰/۵۱
دانشجویان کارشناسی ارشد معماری	۰	۰/۰۰۱	۰/۰۰۰
دانشجویان کارشناسی ارشد غیرمعماری	۰/۸۱	۰	-۰/۶۰
اساتید معماری	-۰/۵۱	-۰/۶۰	۱
دانشجویان کارشناسی ارشد معماری	۰/۰۰۰	۰/۰۰۱	۰
دانشجویان کارشناسی ارشد غیرمعماری	۰/۰۰۰	۰/۰۰۱	۰

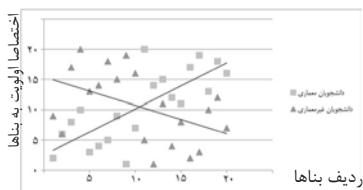
نمودارهای پراکندگی نظرات ۲-۷ و ۳-۷ نشان دهنده تفاوت عمده، در اولویت بندی بناها میان مخاطبین عام و مخاطبین خاص است. شیب منفی نمودار مخاطبین عام نشان دهنده این تفاوت است، این در حالی است که نمودار ۱-۷ نشان می دهد، اساتید و دانشجویان با داشتن همبستگی مثبت و نمودارهایی با شیب مثبت در اولویت بندی بناها تفاوت خیلی زیادی ندارند.

نمودار ۱-۷: پراکندگی نظر اساتید معماری و دانشجویان معماری

نمودار ۲-۷: پراکندگی نظر اساتید معماری و دانشجویان غیرمعماری

نمودار ۳-۷: پراکندگی نظر دانشجویان معماری و دانشجویان غیرمعماری

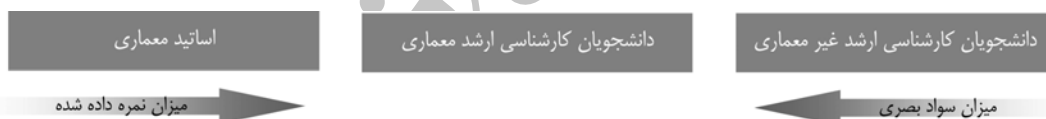
۴. جمع‌بندی

با توجه به نتایج کمی نمره‌های داده شده، می‌توان این‌گونه نتیجه گرفت که میزان دانش بصری، نسیتی معکوس با نمرات داده شده دارد (نمودار ۹). این نسبت نشان می‌دهد که اساتید و دانشجویان معماری برای نمره دادن به زیبایی بناها، نسبت به دیگر پرسش‌شوندگان سخت‌گیرترند. این سخت‌گیری در نمره‌های داده شده توسط اساتید نسبت به دانشجویان نیز دیده می‌شود. با بالا رفتن سواد بصری، عوامل دخیل در نمره زیبایی بیشتر شده و نمره دادن با احتیاط بیشتری صورت گرفته است. در حالی که در نمره‌هایی که توسط پرسش‌شوندگان غیرمعماری داده شده، گشاده دستی قابل توجهی ملاحظه می‌شود. به نظر می‌رسد افرادی که از دانش بصری برخوردارند، با توجه به آموزش‌ها و تجربه‌های کسب شده در طول دوران تحصیل و کار حرفه‌ای مفاهیمی چون الهام از معماری گذشته، آب، نور، شفافیت، ارتباط بصری و غیره را به عنوان عوامل مهم زیبایی در نمره دادن مدنظر داشته‌اند.

نمودار ۸: ارتباط ادبیات نظری با نتایج به دست آمده در تحقیق

نمودار ۹: میزان سواد بصری و نمره داده شده

نمودارهای پراکندگی نظرات میان گروه‌های پرسش‌شونده و جداول اولویت‌بندی بناها توسط ایشان، نشان‌دهنده تفاوتی قابل توجه در اولویت‌بندی بناها میان مخاطبین عام تحصیل کرده و مخاطبین خاص (اساتید و دانشجویان) است. ده انتخاب برتر اساتید و دانشجویان معماری نشان می‌دهد که انتخاب‌های آنان دقیقاً همان ده نمونه اولیه پیش فرض است و ده انتخاب برتر دانشجویان غیرمعماری به جز در دو مورد، از ده نمونه دوم است. بنابراین می‌توان نتیجه گرفت، در انتخاب افراد غیرمعماری آشنایی داشتن با بنا، داشتن کاربری خاص و مورد استفاده زیاد، فرم نو و خاص، تسهیلات مناسب و تبلیغات رسانه‌ای، عوامل مهمی در اولویت‌بندی بناها بوده‌است. برای مثال؛ اولین انتخاب افراد غیرمعماری، بیمارستان میلاد است که توسط عده زیادی از مردم مورد استفاده قرار گرفته و تسهیلات مناسبی دارد، در حالی که اولین انتخاب اساتید و دانشجویان معماری به ترتیب مسجد الغدیر و کانون وکلای دادگستری است که هر دو مفاهیمی را در پشت فرم خود دارند. انتخاب ساختمان اداری فرشته (تصویر ۲) به عنوان بنای دوم در افراد غیرمعماری نشان از توجه این گروه به فرم خاص و جدید دارد و این در حالی است که این بنا، رتبه خوبی را از جانب اساتید و دانشجویان معماری کسب نموده است که می‌تواند به دلیل ناپسند دانستن مفهوم تقلید از دیدگاه این دو گروه باشد. نکته مهم دیگر دو بنایی است که در ده انتخاب برتر دانشجویان غیرمعماری بوده و از بناهای گروه اول به شمار می‌روند. مسجد الغدیر و سالن اجلاس سران (تصاویر ۳ و ۵) دو بنایی است که در این گروه قرار گرفته‌اند. می‌توان دلیل انتخاب اولی را آشنایی و تعلق خاطر بسیاری از مردم به مسجد و اعتقادات مذهبی دانست. دلیل انتخاب سالن اجلاس سران را نیز می‌تواند تبلیغات رسانه‌ای عنوان کرد. سالن اجلاس سران و ساختمان مجلس جدید، در زمره بناهایی هستند که به دلیل عنوان شدن در رسانه‌ها برای مخاطبین عام آشنا هستند (نمودار ۸).

میان دیدگاه دانشجویان معماری و اساتید اگرچه در انتخاب ده اثر برتر تفاوتی دیده نمی‌شود، اما در اولویت‌بندی بناها تفاوت‌هایی مشاهده می‌گردد. به این ترتیب که سه بنای اول اساتید به ترتیب مسجد الغدیر، آمفی تئاتر انستیتو پاستور

و سالن اجلاس سران است، در حالی که سه انتخاب برتر دانشجویان کانون وکلای دادگستری، مسجد الغدیر و مجموعه ورزشی رفسنجان بوده و این نشان می‌دهد علاوه بر سواد بصری، عواملی چون رده سنی نیز می‌تواند در احساس زیبایی نقش داشته باشد.

پی نوشت:

1. karsn
2. Aisthetikos
3. Bell, Clive
4. Grutter, Jorg

References:

- Ahmadi, B. (2004). *Truth and Beauty Lectures on Philosophy of Art*. Tehran: NASHR-E MARKAZ.
- Ayvazian, S. (2003). Aesthetics and Its Origin in Architectural Critique. *Jornal of Fine Art* (12), 64-69.
- Groat, L., & Wang, D. (2010). *Architectural Research Methods* (3rd ed.). (A. R. Eynifar, Trans.) Tehran: University of Tehran Press.
- Grutter, J. K. (2006). *Asthetik der Architektur: Grundlagen der Architektur*. (J. Pakzad, & A. Homayun, Trans.) Tehran: Shahid Beheshti University Publication.
- Mahdavinejad, M. (2005). Education of Architectural Criticism. *Jornal of Fine Art* (23), 69-76.
- Molavi, M. (2004). The Role of Knowledge in Perception of Beauty. *Jornal of Fine Art* (18), 5-12.
- Rahil Qavami, F. (2007). Form and Content in Platonic Realm. *Quarterly of Khiyal* (21&22), 118-163.
- Tahbaz, M. (2003-2004). Beauty in Architecture. *SOFFEH*, 13 (37), 75-97.